

Mr. sc. Ivana Barković*
Mr. sc. Mira Lulić**

HRVATSKA I WTO: PRAVNO-EKONOMSKI ASPEKTI

"The principle is that a huge country like the United States, the most powerful, can go into a dispute with a small country like Costa Rica, and Costa Rica can win. Isn't this a civilised way of doing it?"

Mike Moor

Nakon sedam godina složenog procesa, Hrvatska je u studenom 2000. godine postala punopravnom članicom WTO-a. Dihotomija (javnog) mišljenja vezana uz otvaranja vrata hrvatskog tržišta stranoj konkurenciji upozorava kako je riječ o kompleksnoj problematici učlanjenja koja testira spremnost Vlade i adekvatnost tretmana vanjske trgovine u balansiranju prava i obveza na kojima WTO počiva.

Autorice u ovom članku prikazuju pravno-tehničku stranu WTO-a te komentiraju neke ekonomske aspekte hrvatskog članstva kako bi doprinijeli transparentnosti problematike vezane uz WTO.

*Pravni fakultet, Osijek

**Pravni fakultet, Osijek

UDK 338(497.5):327.7
Pregledni članak

UVOD

WTO je najmlađa međunarodna organizacija, osnovana 1. siječnja 1995. godine i jedina je koja uređuje trgovinske odnose među državama. Zadatak je WTO-a jačanje gospodarstva država članica, posebno jačanjem slobodne trgovine među državama. Svjetska trgovinska organizacija ima svoje temelje u GATT-u (General Agreement on Tariffs and Trade), Općem sporazumu o carinama i trgovini, koji je bio na snazi od 1948. do 1994. godine. Osnivanjem Organizacije sustav se GATT-a umnogome proširio, tako da WTO danas pokriva oko 90% svjetske trgovine.

Sustav WTO-a funkcionira na načelima trgovine bez diskriminacije, ojačavanju tržišnog natjecanja, predvidljivim politikama, pomoći zemljama u razvoju.

Ideja o osnivanju međunarodne trgovinske organizacije

Nakon osnivanja Ujedinjenih naroda javila se potreba za osnivanjem jedne međunarodne trgovinske organizacije koja bi bila u statusu specijalizirane agencije Ujedinjenih naroda. Međunarodna se zajednica u to vrijeme postupno mijenjala nastajanjem novih država, većinom nerazvijenih ili država u razvoju, tržišna ekonomija jača i dolazi do procesa globalizacije.

U nizu pregovora država o osnivanju jedne sveobuhvatne međunarodne organizacije, valja istaknuti pregovore tijekom Konferencije Ujedinjenih naroda o trgovini i zapošljavanju (Havana, 1947.). Pregovori su rezultirali usvajanjem Havanske povelje o Međunarodnoj trgovinskoj organizaciji (ITO) koja bi ravnopravno sa Svjetskom bankom i Međunarodnim monetarnim fondom imala zadatak razvijati međunarodnu trgovinsku suradnju. Čekajući da Havanska povelja bude ratificirana, grupa se država odlučuje na preuzimanje i djelomično modificiranje teksta Havanske povelje. Izvorne su potpisnice tog novog dokumenta, GATT-a, sljedeće države: Australija, Belgija, Brazil, Burma, Cejlon, Čile, Čehoslovačka, Francuska, Indija, Južnoafrička Republika, Južna Rodezija, Kanada, Kina, Kuba, Libanon, Luksemburg, Nizozemska, Novi Zeland, Norveška, Pakistan, Sirija, Velika Britanija i SAD. GATT je stupio na snagu 1. siječnja 1948. godine. Havanska povelja nikad nije stupila na snagu, u prvom redu jer je SAD odbio ratificirati Povelju.

Države-stranke GATT-a organizirale su osam posebno organiziranih "krugova" trgovinskih pregovora:¹

Godina i mjesto	Tema	Broj država
1947. Ženeva	carine	23
1949. Annecy	carine	13
1951. Torquay	carine	38
1956. Ženeva	carine	26
1960.-1961. Ženeva (Dilomski krug)	carine	26
1964.-1967. Ženeva (Kennedyjev krug)	carine i anti-dumping mjere	62
1973.-1979. Ženeva (Tokijski krug)	carine, carinske mjere, pravila, usluge	102
1986.-1994. Ženeva (Urugvajski krug)	carine, carinske mjere, pravila, usluge, intelektualno vlasništvo, tekstil, poljoprivreda, stvaranje WTO-a, itd.	123

Države-članice WTO-a promijenile su djelomice "GATT iz 1947." te donijele novi sporazum poznat kao "GATT iz 1994.". GATT prestaje 31. prosinca 1995. godine, nakon što je na snagu stupio Sporazum iz Marrakesha (Maroko) kojim je osnovan WTO. Većina je ugovornih strana GATT-a ratificirala taj sporazum.

Dok je GATT bio sporazum, pravni tekst, neinstitucionaliziran i nepriznat kao međunarodna organizacija, WTO je trajna međunarodna organizacija. WTO ima države-članice, GATT je imao ugovorne stranke. GATT se bavio isključivo trgovinom robe, dok je WTO proširio svoju nadležnost na usluge i intelektualno vlasništvo.

Svjetska trgovinska organizacija

Završni akt o provođenju rezultata Urugvajskog kruga multilateralnim trgovinskim pregovorima potpisali su ministri u Marrakeshu, 15. travnja 1994. godine.² Sljedeće godine svi potpisani sporazumi stupaju na snagu. Sporazum iz Marrakesha utvrđuje osnivanje Svjetske trgovinske organizacije te navodi strukturu, ciljeve i funkcije nove organizacije.

Osim "GATT-a iz 1994." tom su Sporazumu pridodana dva aneksa: Opći sporazum o trgovini uslugama (General Agreement on Trade in Services, GATS)³ i

¹ Službene World Wide Web stranice Svjetske trgovinske organizacije: http://www.WTO.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e.htm, prosinac 2000. godine.

² Vidi detaljnije Mlikotin-Tomić, D.: Pravo međunarodne trgovine, Školska knjiga, Zagreb, 1999., str. 334. i

³ ibidem, str. 354.-358.

Sporazum o aspektima vezanim uz trgovinu prava intelektualnog vlasništva (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, TRIPS) i ta tri dokumenta zajedno čine najvažnije dokumente WTO-a.

Članstvo

Izvorno, 23 su države potpisale GATT 1947. godine, dok WTO danas broji 140 država članica.⁴ Stranke-ugovornice GATT-a iz 1947. godine i one države koje su sudjelovale na pregovorima na Urugvajskom krugu mogu postati izvorne članice WTO prihvaćenjem Sporazuma iz Marrakesha i ostalih multilateralnih trgovinskih sporazuma. Sporazumi su ostali otvoreni za pristup dvije godine nakon osnivanja WTO-a.

Danas svaka država može postati članica WTO, a o uvjetima uključivanja u članstvo vode se pregovori s Organizacijom. U prvoj fazi vlada koja se želi uključiti u članstvo mora prosljediti WTO-u memorandum u kojem su analizirani svi aspekti njezine trgovine i ekonomske politike. Nakon što memorandum analiziraju za to ovlaštena tijela, o primitku u članstvo odlučuje 2/3 članova WTO-a. Država nakon toga može potpisati poseban protokol o primitku, a o samom se pristupu, u pravilu, još samo čeka odluka nacionalnog parlamenta. Tako je Opće vijeće 17. srpnja 2000. godine odobrilo ulazak Albanije i Hrvatske u WTO. Po proceduri Organizacije, države postaju članice 30 dana nakon što su obavijestili Organizaciju o završenom postupku ratifikacije u parlamentima. Tako je Albanija postala 138. država-članica WTO-a 8. rujna 2000. godine, a Hrvatska je kao 140. država-članica postala punopravnim članom WTO-a 30. studenog 2000.⁵

Svaka država ima pravo na jedan glas, bez obzira na opseg njezinog sudjelovanja u međunarodnoj

⁴ O članstvu u WTO-u trenutno pregovaraju sljedeće države: Alžir, Andora, Armenija, Azerbejdžan, Bjelorusija, Butan, Bosna i Hercegovina, Jemen, Kambodža, Kazahstan, Kina, Laos, Libanon, Litvanija, Makedonija, Moldova, Nepal, Rusija, Samoa, Saudijska Arabija, Sejšeli, SR Jugoslavija, Sudan, Tonga, Ukrajna, Uzbekistan, Vanuatu, Vijetnam i Zelenortske otoci. Službene World Wide Web stranice Svjetske trgovinske organizacije: http://www.WTO.org/english/news_e/pres00_e/pres00_e.htm, prosinac 2000. godine.

⁵ http://www.WTO.org/english/news_e/pres00_e/pr189_e.htm, prosinac 2000. godine

trgovini, a odluke se, u pravilu, donose konsenzusom. Odluke je moguće donijeti i većinom glasova, no taj način donošenja odluka nije bio korišten pri WTO-u, a rijetko se primjenjivao i u vremenu GATT-a. Svaki sporazum WTO-a mora proći ratifikaciju u nacionalnim parlamentima država-članica.

Međuvladine organizacije mogu zatražiti i dobiti status promatrača na zasjedanjima pojedinih odbora WTO-a.

Valja napomenuti da su više od država-članica države u razvoju ili nerazvijene države.⁶ U WTO-u je osnovan Pododbor za najnerazvijenije države (Sub Committee on Least Developed Countries) koji funkcionira unutar Odbora za trgovinu i razvoj. Poseban je zadatak pomoć država u razvoju i nerazvijenim državama. Organizirano se pruža tehnička pomoć i pomoć u kreiranju gospodarske politike tih država. Budući da najveći broj država članica ulazi u ove kategorije, WTO je donio posebne odredbe o njihovim pravima i povlasticama. Primjerice, duži vremenski period za primjenu sporazuma i obveza; posebne mjere za povećanje trgovinskih mogućnosti; odredbe koje nameću ostalim državama članicama WTO-a da vode računa o trgovačkim interesima siromašnih država; pomoć u razvoju i izgradnji infrastrukture za rad WTO-a, rješavanje sporova i provedbu tehničkih standarda.

Rješavanje sporova država-članica WTO-a slično je sustavu predviđenom GATT-om, s tim da se predviđaju i trgovinske sankcije protiv države koja odbije poštivati propise Organizacije.⁷ Sustav WTO-a ima puno učinkovitiji i brži sistem rješavanja sporova

među državama-članicama, a donesene odluke ne mogu se blokirati.⁸

Nadležnost

Glavni zadaci WTO-a jesu trgovinski pregovori i smanjivanje postojećih trgovinskih barijera kako bi trgovina bila slobodnija. Putom pregovora jača liberalizacija trgovine, a posebnim sistemom rješavanja sporova izbjegavaju se konfliktne situacije. Temeljno je načelo trgovina bez diskriminacije - svaka je država-stranka bila dužna otvoriti svoje tržište pod jednakim uvjetima svim drugim državama-strankama. Klauzulom najpovlaštenije nacije uvedeno je pravilo po kojem se uvođenje carinskih olakšica jednoj državi ili određenom krugu država automatski proširuje i na ostale države-stranke. Države su, također, smatrale da je zaštita carinjena prihvatljivija od uvođenja uvoznih kvota ili drugih kvantitativnih ograničavanja trgovine. WTO se bori protiv protekcionizma u trgovini među državama. Važan je zadatak i nadgledanje nacionalnih politika razvoja trgovine te suradnja s ostalim međunarodnim organizacijama. Trgovina u okviru WTO-a mora biti stabilna i predvidljiva, konkuriranje pošteno. Time se državama jamče prava, ali i nameću obveze.

U pogledu robe, WTO se bavi pitanjima vezanim uz poljoprivredu, tekstil te posebna pitanja vezana uz državnu trgovinu, standarde proizvoda, subvencioniranje te pitanjima aktivnosti protiv *dumpinga*. Osim toga, u nadležnosti su WTO-a banke, osiguravajuće tvrtke, telekomunikacijske tvrtke, *tour* operatori, hoteli i transportne kompanije koje žele proširiti svoje usluge u inozemstvu. Tako su principi vezani uz robu utvrđeni GATT-om dobili svoju primjenu i na usluge. Sporazum o intelektualnom vlasništvu WTO-a sadrži odredbe o trgovini i investiranju ideja i kreativnosti. Rješavaju se pitanja zaštite autorskih prava, geografskih imena kojima se identificiraju produkti, zaštitnih znakova, industrijskog dizajna i trgovinskih tajni.

Struktura

Najvažniji je organ WTO-a Konferencija ministara koja se sastaje najmanje jednom u dvije godine. Prvo zasjedanje tog Vijeća održano je u Singapuru 1996. godine, drugo u ženevi 1998. godine,

⁶ Najnerazvijenije države-članice WTO-a: Angola, Bangladeš, Benin, Burkina Faso, Burundi, Centralna Afrička Republika, Čad, Džibuti, Kongo, Gambija, Gvineja, Gvineja Bisau, Haiti, Lesoto, Madagaskar, Malavi, Maldivi, Mali, Mauritanija, Mozambik, Mianmar, Nigerija, Ruanda, Siera Leone, Solomonsko Otočje, Tanzanija, Togo, Uganda i Zambija. Proces pristupa u Organizaciju prolazi sedam najnerazvijenijih država: Kambodža, Laos, Nepal, Samoa, Sudan, Vanuatu i Zelenortski Otoci. Butan, Etiopija i Jemen imaju status promatrača. Službene World Wide Web stranice Svjetske trgovinske organizacije: http://www.WTO.org/english/tratop_e/devel_e/dlwho_e.htm, prosinac 2000. godine.

⁷ Vidi detaljnije Mlikotin-Tomić, ibidem, str. 358.-359.

⁸ Službene World Wide Web stranice Svjetske trgovinske organizacije: http://www.WTO.org/english/htwto_e/whatis_e/tif_e.htm, prosinac 2000. godine.

a posljednje, treće u Seattlu 1999. godine.⁹ Osim Konferencije ministara, sljedeći je važan organ Opće vijeće U to vijeće ulaze veleposlanici i voditelji delegacija u Ženevi. Opće vijeće ima dvije glavne funkcije - radi se o tijelu koje rješava sporove među državama - članicama i proučava trgovinske politike pojedinih članica. Opće vijeće delegira svoje odgovornosti drugim glavnim vijećima: Vijeću za robu, Vijeću za usluge i Vijeću za intelektualno vlasništvo. Ta su vijeća dužna slati redovne izvještaje Općem vijeću. Uz navedene, u sustavu WTO-a nalazi se velik broj posebnih odbora i radnih skupina koje se bave pitanjima kao što su zaštita okoliša, pitanje članstva, regionalni trgovački sporazumi, gospodarski razvoj, itd.¹⁰

Tajništvo Organizacije na čelu s generalnim direktorom broji oko 500 službenika. Generalni se direktor izabire na Ministarskoj konferenciji. Trenutno je generalni direktor Novozelanzanin Mike Moore. Zadaci su tog tijela su tehničke prirode (npr. priprema zasjedanja, analiziranje svjetske trgovine, *public relations*), bez mogućnosti sudjelovanja u donošenju odluka.

Aktivnosti Hrvatske oko pristupanja WTO-u

Polazeći od novih ekonomskih i političkih okolnosti uvjetovanih kompleksnim procesom tranzicije, punopravno članstvo Hrvatske u WTO-u jedan je od prioritarnih strateških ciljeva. Ono je od višestruke važnosti:

(i) (najvažniji trgovinski partneri kao i geo-politički bliske zemlje članice su Svjetske trgovinske organizacije;

(ii) (članstvo predstavlja jedan od preduvjeta za pristup srednjoeuropskoj zoni slobodne trgovine (CEFTA) koje je od izuzetne važnosti za hrvatsko gospodarstvo kao i trgovinsku politiku;

(iii) (usklađivanje nacionalnih zakonskih okvira i prakse s pravilima i standardima WTO-a katalizator je gospodarskih reformi kojima se Hrvatska želi kao tržišno orijentirana zemlja integrirati u svjetsko tržište.

Hrvatska je u listopadu 1993. službeno započela s pripremanjima za GATT i sve do potpisivanja Protokola o primitku u srpnju 2000. radila na usklađivanju vanjskotrgovinskog sustava države sa zadanim pravilima i normama bilateralnim i multilateralim pregovorima.

Najintenzivniji multilateralni pregovori¹¹ vođeni su u razdoblju od 1997. godine do 1999. godine tijekom kojih je Hrvatska Tajništvu WTO-a i zemljama-članicama dostavila odgovore na usmeno postavljena pitanja skupini članica koje su za njezin primitak iskazali poseban interes. Riječ je o sljedećoj skupini zemalja: SAD, Zemlje Europska unije, Japan, Kanada, Australija, Novi Zeland, Indonezija, Indija, Slovenija, Poljska, Mađarska, Slovačka, Češka, Švicarska, Urugvaj i Turska. Odgovori i objašnjenja koje je Hrvatska ponudila u svezi su s važećim pravnim gospodarskim sustavom, odnosima s pojedinim zemljama (posebice Bosnom i Hercegovinom), tehničkim normama i preprekama trgovini (sustavu nadzora kakvoće, itd.). O pitanjima ponude robe na koje je Hrvatska spremna sniziti carinu kao svoju "ulaznicu" u članstvo WTO-a vođeni su bilateralni pregovori. Hrvatska je također ponudila prijedlog ustupaka na području usluga.

Paralelno s multilateralnim pregovorima vođeni su i bilateralni pregovori sa 17 zemalja koje su izrazile svoj interes pregovarati o carinskim uvjetima za pristup njihovih roba na hrvatsko tržište i o uvjetima pružanja usluga na hrvatskom tržištu.¹²

⁹ U Seattlu su tom prilikom održani prosvjedi protiv WTO-a, planirani nekoliko mjeseci unaprijed. Prosvjedi su uključivali više od 30,000 ljudi u samom gradu, dok su tisuće drugih protestirali u drugim gradovima širom svijeta. Prosvjednici su smatrali kako WTO stavlja interese velikih korporacija ispred interesa naroda. U prosvjedima su posebno aktivne bile organizacije za zaštitu okoliša, seljaci, aktivisti za zaštitu životinja, članovi radničkih sindikata, grupe za zaštitu potrošača i organizacije za zaštitu ljudskih prava. Iako je Konferencija trebala biti revolucionarna, zbog neočekivanog pritiska prosvjednika i nasilja na ulicama, do sporazuma država-članica WTO-a nije došlo. Na protestima su viđeni plakati sa sloganima "Fair Trade Not Free Trade", "World Takeover Organisation", "Way Too Orwellian". Detaljnije na službenim World Wide Web stranicama BBC-a, BBC Special Report, 1999. http://news6.thdo.bbc.co.uk/hi/english/special_report/1999/9/11/99/battle_for_free_trade/newsid_534000/534014.stm.

¹⁰ Vidjeti: Baban, Lj. i Marijanović, G.: Međunarodna ekonomija, Osijek, 1996., str. 385.

¹¹ Spavec, O.: Prijam Hrvatske u Svjetsku trgovinsku organizaciju, Slobodno poduzetništvo, broj 21-22, TEB Zagreb, studeni 1999., str. 174-175.

¹² Pregovore o carinama vidi detaljnije u Mimica, N.: Hrvatska i WTO, Informator 4728 - godina XLVII, Zagreb, 30.6.1999., str. 2-3.

Ekonomski aspekti članstva u WTO-u

S obzirom da je prijam Hrvatske u WTO trajao punih sedam godina, gotovo je svaki aspekt hrvatskog članstva do sada već prekomentiran. Konvencionalna ekonomska mudrost podupire članstvo u WTO-u, no ekonomska teorija i praksa isto tako prepoznaju određene nedostatke kao nuspojave liberalizacije tržišta. S obzirom da je prijam Hrvatske u WTO trajao punih sedam godina, gotovo svaki aspekt hrvatskog članstva je do sada već prokomentiran.

Postupna, ali progresivna, liberalizacija tržišta članstvom u WTO-u Hrvatskoj nosi:

- (i) (stabilnost u vanjskim ekonomskim odnosima;
- (ii) (ubrzanje tranzicijskog procesa;
- (iii) (dugoročni rast,
- (iv) (određene kratkoročne troškove vezane uz ekonomsku i inu prilagodbu na nove zakonske postulate i praksu.

Stabilnost u vanjskim ekonomskim odnosima

Međunarodna trgovina bilježi snažan i ustrajan rast nekoliko posljednjih desetljeća.¹³ Rastući značaj međunarodne trgovine naglašava važnost hrvatskog članstva u WTO-u jer to znači uključivanje u organizaciju koja danas broji 135 zemalja-članica među kojima se obavlja preko 80% svjetske trgovine. Prijamom novih zemalja u članstvo WTO-a (Kine, Ruske Federacije, Saudijske Arabije, itd.) očekuje se kontinuirani trend rasta s postotkom povećanja na više od 90%. Uzimajući u obzir da Hrvatska ostvaruje 60% svog društvenog bruto proizvoda vanjskotrgovinskom razmjenom, izuzeće iz WTO značilo bi prepustiti se slučaju (tzv. "rule of thumb") i dobroj volji svake od zemalja-članica koji može, ali i ne mora osigurati hrvatskoj robu pristup na tržište na način koji se automatski jamči svakoj od članica WTO-a. Ovdje je značajno spomenuti da članstvom u WTO-u Hrvatska postaje dijelom *organiziranog mehanizma rješavanja sporova*. Drugim riječima, potencijalna diskriminacija hrvatskih roba/usluga na drugim tržištima može se regulirati tim multilateralnim mehanizmom koji nudi efikasniju i sigurniju pravnu zaštitu nego što bi se moglo postići bilateralnim pregovoranjima.

Privlačenje stranog ulaganja još je jedna od bitnih beneficija koje članstvo u WTO-u nudi. Do sada

se Hrvatska svrstavala u red tranzicijskih zemalja s najnižim stranim investicijama *per capita*. Takav je rezultat djelomično odraz činjenice da Hrvatska nije ušla u zone slobodne trgovine u Europi, CEFTA-u i Europsku uniju jednako kao i objektivne okolnosti rata i iznadprosječni nekomercijalni rizici. Članstvo u WTO-u integrira Hrvatsku u međunarodne trgovinske tijekove, a s time se stvara određeni ekonomski i politički kredibilitet kao perceptivna i faktička sigurnost vanjskim investitorima. Nova pozicija Hrvatske otvara vrata stranim investicijama koje ne donose samo dodatni kapital, već što je važnije management, tehnologiju, tržišne informacije te globalnu proizvodnju i distribucijske mreže kojima će se Hrvatska jače i produktivnije povezati s drugim ekonomijama. Prisega obvezama, koje WTO nalaže, znači *transparentnost, sigurnost gospodarskog sustava, preglednost, komparabilnost i eliminaciju autonomnih i nepredvidivih odluka administracije* koji čine bitne čimbenike konkurentnosti jedne zemlje u privlačenju stranog kapitala. Iskustva mnogih zemalja potvrđuju da izravna strana ulaganja u domaće gospodarstvo puno više i kvalitetnije doprinose ekonomskom rastu i razvitku nego što to čini politika zaduživanja koju je Hrvatska do sada provodila.¹⁴

Vodeći računa o značaju međunarodnih ekonomskih integracija u određivanju tijekova trgovine i ulaganja u svjetskom gospodarstvu, hrvatsko članstvo u WTO-u jedan je od uvjeta njezina uključjenja u europske integracijske procese. Od posebnog su značaja za Hrvatsku su Europska unija i CEFTA-a s kojima se odvija najveći dio trgovinske razmjene (slika 1).

Izostanak iz ovih procesa integriranja značio bi marginaliziranje Hrvatske iz svjetskih trgovinskih tijekova i negativnu vanjskopolitičku konotaciju koja bi dodatno opteretila napore vezane uz revitalizaciju recesijom izmorenog hrvatskog gospodarstva.

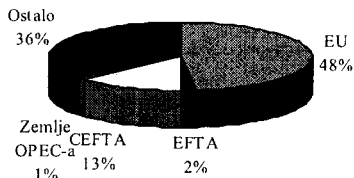
Ubrzanje tranzicijskog procesa

Iskustva mnogih zemalja koje su provodile ili pak provode ekonomske reforme potvrđuju konstataciju da vanjski pritisci i obveze, koje se preuzimaju sudjelovanjem u određenim integracijskim procesima ili inim vanjskopolitičkim inicijativama, značajno pridonose kvaliteti i brzini

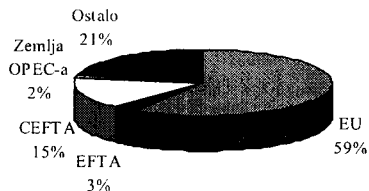
¹³ Posljednjih je godina prosječna stopa rasta međunarodne trgovine bila uvijek znatno viša od prosječne godišnje stope rasta društvenog bruto proizvoda u svijetu. Vidi Previšić, J., Ozretić Došen, Ž.: *Međunarodni marketing*, MASMEDIA, Zagreb, 1999., str. 58

¹⁴ Odobaša, R.: *Temeljne mjere stabilizacije, nacionalnog, regionalnog i lokalnog gospodarstva*, Sveučilište J. Strossmayer, Pravni Fakultet u Osijeku, 1999., str. 24.

Struktura izvoza RH po ekonomskim grupacijama u 1998.

Struktura uvoza RH po ekonomskim grupacijama u 1998.

Izvor: Gospodarski pregled, Ministarstvo vanjskih poslova, 2/99

Slika 1. STRUKTURA UVOZA I IZVOZA HRVATSKE PO EKONOMSKIM GRUPACIJAMA (1998)

gospodarsko-političkog restrukturiranja, odnosno tranziciji k strukturiranijem tržišnom gospodarstvu kada je riječ o Hrvatskoj.

Pojačana konkurencija između domaćih i stranih poduzeća, uslijed otvaranja hrvatskog tržišta, zahtijevat će (dodatno) *restrukturiranje hrvatske industrije* i to na bazi komparativnih prednosti/nedostataka u odnosu na zemlje-članice WTO-a. Trenutno se skupa radna snaga ističe kao komparativni nedostatak Hrvatske jer je cijena rada 2-3 puta veća nego u ostalim zemljama srednje i istočne Europe, a posebice nedostatak dolazi do izražaja ako se u komparativnu analizu uključi cijena rada azijskih zemalja. Komparativnu prednost Hrvatske nalazimo u njezinom geostrateškom položaju te u industrijama vezanim uz prirodne resurse kojima Hrvatska raspolaže (turizam kao najbolji primjer).

Ukoliko tržišne sile reguliraju uspjehe i propasti poduzeća, onda će se na vlasničkoj strukturi hrvatskih poduzeća reflektirati njihova relativna efikasnost u organiziranju proizvodnje te distribuciji dobara i usluga. *Efiksasnija vlasnička struktura* postupno će preuzet dominaciju nad drugim oblicima vlasništva.

Sektoralno će restrukturiranje bazirano na komparativnim prednostima dovesti do poboljšane efikasnosti zahvaljujući realokaciji resursa među industrijama dok će *promjene u strukturi vlasništva* bazirane na tržišnoj utakmici rezultirati poboljšanom efikasnosti u realokaciji resursa među poduzećima.

Članstvo u WTO-u obvezuje Hrvatsku na usklađivanje nacionalnog zakonodavstva i prakse s pravilima WTO-a što bitno pridonosi tržišnoj reformi gospodarskog sustava Hrvatske kao i njezinog približavanja zapadnim standardima. Predmnijeva se da će se uključivanje u WTO eksplicitno odraziti na *stvaranje efikasnijeg pravnog i institucionalnog okvira* za ekonomske aktivnosti koji će se bazirati na vladavini zakona, a ne slučaja.¹⁵ Učinkovitije djelovanje pravne države, posebice kada je riječ o poštivanju formalnih zakonskih obveza, izvršavanju sankcija te efikasnijem vođenju sudbenih procesa, pozitivno će utjecati na povjerenje inozemnih poduzetnika prema investicijama u hrvatsko gospodarstvo, a istodobno će štititi poštene domaće poduzetnike od iskrivljenih etičkih standarda te osiguravati svima slobodnu tržišnu utakmicu.

Dugoročni rast

Statičkoj dobiti realokacijom resursa među industrijama i poduzećima ovdje se pridružuje i dinamična dobit koju donosi pojačano konkurentsko ponašanje ekonomskih subjekata. Naime, intenzivna međunarodna konkurencija koju donosi članstvo u

¹⁵

Više o pitanjima institucija vidjeti: Havrylshyn, O., Van Rooden, R.: Institutions Matter in Transition, but so do Policies, Working Paper, International Monetary Fund, 2000.

WTO-u, zahtijevat će od Hrvatske da se više orijentira na *poduzetničko ponašanje* (i to u svim svojim domenama) kako bi kroz inovativnost, kao njegovu okosnicu, razvila proaktivno konkurentnu sposobnost hvatanja "prilika" na izrazito zahtjevnom liberaliziranom tržištu. Od hrvatskih će se poduzeća očekivati efikasnost i inovativnost kao poslovne paradigme, a koje su u uvjetima globalne ekonomije novi nositelji dugoročnog i održivog rasta i razvitka.

U tu svrhu neminovno će doći do *revalorizacije postojećih znanstvenoistraživačkih ustanova* (sveučilišta, instituta, itd.) s aspekta njihovih preobrazbi u razvojna središta znanstvenih, društvenih i gospodarskih inovacija. Iako njihova uloga možda nije izravno mjerljiva, sasvim je sigurno da dugoročno gledajući one doprinose stvaranju uvjeta nužnih za ekonomski razvitak i tržišno ponašanje. Obrazovne su institucije i istraživačka središta svojevrstne banke znanja baš kao i generatori kreativnih ideja i kao takve nude vještine pomoću kojih se mogu prepoznavati i kapitalizirati unosne mogućnosti koje novo tržište i ekonomija nudi.

Potencijalni strah od članstva u WTO-u

Navedene prednosti zvuče ekonomski logične i uvjerljive s jedne strane, ali stvarnost nalaže da se osvrne i na potencijalne negativne efekte liberalizacije kakvu WTO promovira. Pitanje je slobodne trgovine, kao paradigme svjetskog trgovačkog sustava, do te mjere kontroverzno da su se kroz znanstvenu debatu započetu ranih 1950-tih godina iskristalizirale dvije škole misli - "*trade optimists*" koji se zalažu za slobodnu trgovinu i "*trade pessimists*" koji ostaju vjerni protekcionizmu.¹⁶

Najeksplicitniji strah hrvatske javnosti vezan uz ulazak u WTO jest liberalizacija uvoza, odnosno otvaranje vrata hrvatskog tržišta stranoj konkurenciji čija bi posljedica mogla biti dodatno *gušenje već slabe domaće proizvodnje*. Negativni se efekti također mogu primijetiti u obliku *propasti određenih poduzeća* (stečaja) te *povećanoj nezaposlenosti* kao posljedici.

Strah od negativnih efekata WTO-a na domaće gospodarstvo tek je parcijalno opravdan. Naime, načela i sporazumi WTO-a dobro su ujednačeni glede prava i obveza njezinih članica. U slučaju Hrvatske,

obvezu otvaranja hrvatskog tržišta stranoj konkurenciji paralelno prati *pravo na zaštitu* tog istog tržišta. Svakoj zemlji članici, pa tako i Hrvatskoj, stoji na raspolaganju široka lepeza zaštitnih mehanizama domaćeg tržišta koje WTO tolerira.¹⁷

- vladin udjel u trgovini (subvencije, pomoći, itd.)
- carinske i administrativne procedure (carinska vrijednost, konzularne formalnosti, propisi o podrijetlu robe, antidamping, kompenzacije, itd.)
- tehničke zapreke trgovini
- specifična ograničenja (kvantitativne restrikcije, uvozne dozvole, devizna kontrola, razne takse i sl.)
- uvozne pristojbe (depoziti, razne takse, itd.)

Ukoliko se pokloni uravnotežena pozornost pravima i obvezama koje članstvo u WTO-u nosi, negativan bi se naboj spram tog članstva mogao eliminirati ili barem reducirati.

Činjenica stoji da su propasti određenih poduzeća i povećana nezaposlenost kratkoročni troškovi prilagodbe (tzv. short-term adjustment costs) novim uvjetima privređivanja koje postulira ulazak u WTO. Pojačana konkurencija među domaćim poduzećima, bilo da su orijentirana izvozu, bilo da posluju isključivo na domaćem tržištu, postavlja povećanje efikasnosti kao imperativ poslovanja kako bi bili međunarodno konkurentni u obama slučajevima. Poduzeća će se koja imaju izgleda za preživljavanje najvjerojatnije reorganizirati, dok će propast "beznadežnih" poduzeća otvoriti prostor i osloboditi resurse za rast novih poduzeća i ekspanziju već postojećih.

Članstvo se u WTO-u i nezaposlenost kao uzročno-posljedična veza se može smatrati kratkoročno obveznom, no gledajući kroz prizmu pozitivnih efekata ulaska u WTO, ona ne bi trebala biti zabrinjavajuća. Liberalizacija trgovine povećava konkurenciju što se pozitivno odražava na povećanu gospodarsku efikasnost (npr. suzbijanjem monopola), generira proizvodnju velikog obujma (tzv. economy of scale) i privlači strane investicije što rezultira podizanjem nacionalne tehnološke razine, outputa i jačanje izvoznim potencijalom zemlje. U takvim uvjetima otvaraju se nove industrije, povećava se efikasnost već postojećih industrija, a time se otvaraju i

¹⁶ Todaro, M.: Economic Development, Sixth Edition, Addison-Wesley Publishing Company, New York, 1996, str. 458-459.

¹⁷ Mrkša, S.: Hrvatska i Svjetska trgovačka organizacija, Računovodstvo, Revizija i Financije, br.9/2000, str. 4

nova radna mjesta koja djelomično mogu nadoknaditi izgubljena uslijed propasti poduzeća. Prema uzoru na druge tranzicijske zemlje, privlačenje stranog kapitala u Hrvatsku, kao posljedice ulaska u WTO, također se pozitivno reflektira na smanjenje stope nezaposlenosti. Primjera radi navodimo da su same Njemačke izravne investicije stvorile oko 206.000 radnih mjesta u Poljskoj, Mađarskoj i Češkoj, a u svim tranzicijskim zemljama u reformi oko 270.000.¹⁸

ZAKLJUČAK

Nesumnjivo je da članstvo Hrvatske kao male zemlje, a ujedno i zemlje u tranziciji, može biti dobar

poticaj dinamiziranja vlastitih napora vezanih uz zdrav i perspektivan gospodarski razvoj i razvitak. Sve navedeno upućuje da ulazak Hrvatske u WTO predstavlja izazov hrvatskom gospodarstvu i hrvatskoj vladi u oživotvorenju takve gospodarske politike koja će gospodarstvu omogućavati povećanje efikasnosti rada, kapitala, tehnologije i prirodnih resursa kako bi se uspješno prilagodila uvjetima svjetske trgovine. Odnosno, trgovačka i ina politika Hrvatske mora pokazati takvu organizacijsku i stručnu opremljenost koja će liberalizaciju trgovine plasirati kao funkciju razvoja kako bi kratkoročno breme otvaranja svog tržišta stranoj konkurenciji pretvorila u dugoročni ekonomski blagoslov.

LITERATURA

1. Baban, Lj. i Marijanović, G.: Međunarodna ekonomija, Osijek, 1996.
2. Havrylyshyn, O., Van Rooden, R.: Institutions Matter in Transition, but so do Policies, Working Paper, International Monetary Fund, 2000.
3. Jašić, Z.: Efekti proširenja Europske unije na zemlje istočne i srednje Europe, Računovodstvo, Revizija i Financije, br. 9/2000.
4. Mlikotin-Tomić, Deša: Pravo međunarodne trgovine, Školska knjiga, Zagreb, 1999.
5. Mrkša, S.: Hrvatska i Svjetska trgovačka organizacija, Računovodstvo, Revizija i Financije, br. 9/2000.
6. Odobaša, R.: Temeljne mjere stabilizacije, nacionalnog, regionalnog i lokalnog gospodarstva, Sveučilište J. J. Strossmayer, Pravni Fakultet u Osijeku, 1999.
7. Previšić, J., Ozretić Došen, Ž.: Međunarodni marketing, MASMEDIA, Zagreb, 1999
8. Spavec, O.: Prijam Hrvatske u Svjetsku trgovinsku organizaciju, Slobodno poduzetništvo, broj 21-22, TEB Zagreb, studeni 1999.
9. Todaro, M.: Economic Development, Sixth Edition, Addison-Wesley Publishing Company, New York, 1996.

Ivana Barković, M. Sc.

Mira Lulić, M. Sc.

CROATIA AND WTO - LEGAL AND ECONOMIC ASPECTS

Summary

After seven years of the complex process, Croatia became a full member of WTO in November, 2000. The dichotomy of (public) opinion connected with Croatian market door opening to foreign competition, warns about the complex problem of membership which tests the readiness of the Government and adequacy of the foreign trade treatment in the balancing of the right and obligations that the WTO is based on.

The authors present legal and technical side of WTO and comment some economic aspects of Croatian membership in order to contribute to the transience of the problem connected with WTO.

¹⁸

Jašić, Z.: Efekti proširenja Europske unije na zemlje istočne i srednje Europe, Računovodstvo, Revizija i Financije, br. 9/2000, str. 103.